

Handreiking

Activering, participatie *en gezondheid* van statushouders

Hoe te komen tot een samenhangende aanpak?

Inhoud

Vooraf	3
1 Inleiding	4
2. Wat kunt u als gemeente doen?	6
3. Mogelijkheden om participatie en gezondheid te verbinden	8
3.1 Zorg voor een integrale intake	8
3.2 Benut het participatietraject	9
3.3 Zet in op gezondheid tijdens de inburgering en de taallessen	10
3.4 Stimuleer aandacht voor gezondheid tijdens de opleiding	11
3.5 Besteed aandacht aan gezondheid bij (het toeleiden naar) werk	12
3.6 Benut de meerwaarde van vrijwilligerswerk voor de gezondheid	13
4. Checklist	16
Bijlage 1: Meer informatie	17
Colofon	18

Vooraf

Het [Kennisdelingsprogramma Gezondheid Statushouders](#) biedt ondersteuning aan gemeenten en professionals die in hun werk te maken hebben met de gezondheid van en de zorg voor statushouders. Het programma richt zich op het ontwikkelen, delen en borgen van kennis, goede voorbeelden en het uitwisselen van ervaringen. Statushouders, vluchtelingen met een verblijfsvergunning die in de gemeente wonen, worden actief betrokken bij het programma. Het programma wordt uitgevoerd onder regie van [Pharos](#) in samenwerking met [GGD GHOR Nederland](#). Beide organisaties werken nauw samen met [VNG OTAV Gezondheid](#) binnen het [Ondersteuningsprogramma Gezondheid Statushouders](#). Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, het ministerie van Binnenlandse Zaken en VNG zijn opdrachtgever van deze gezondheidsprogramma's.

Deze handreiking is onderdeel van een [serie handreikingen](#) voor gemeenten. De handreiking is bedoeld voor gemeentebambtenaren die zich bezighouden met statushouders vanuit werk & inkomen, integratie en participatie, Wmo, volksgezondheid, huisvesting of anderszins.

De handreiking biedt u handvatten en tips bij het vormgeven van een integrale aanpak rondom participatie én gezondheid van statushouders. Want participatie en gezondheid gaan immers hand in hand. Een goede gezondheid is cruciaal om volwaardig deel te kunnen nemen aan de samenleving. En omgekeerd draagt het meedoen in de samenleving bij aan een goede gezondheid.

1 Inleiding

Als gemeente heeft u belang bij gezonde burgers die aan de slag kunnen. Vanuit de Participatiewet zijn gemeenten verantwoordelijk voor mensen met arbeidsvermogen die ondersteuning nodig hebben, zoals statushouders. Ook vanuit de Wmo en de Wet publieke gezondheid kan de gemeente een stimulerende rol vervullen bij het vergroten van de zelfredzaamheid en vitaliteit van statushouders. Om statushouders zo snel mogelijk mee te kunnen laten doen, is het nodig dat de gemeente de regie neemt en vanaf het begin investeert in activering, participatie, inburgering, taal en gezondheid.

In deze handreiking gebruiken we het begrip ‘participatie’ in de breedste zin van het woord. Het gaat om arbeid, maar ook om vrijwilligerswerk, het opdoen van vaardigheden door een stage of het volgen van een opleiding en het hebben van sociale contacten: kortom het op de een of andere manier meedoen en bijdragen aan de samenleving.

Uit het [WRR-rapport Geen tijd te verliezen](#) weten we dat door gelijktijdig te werken aan huisvesting, taalverwerving, opleiding en werk, gemeenten eerder voortgang kunnen boeken bij de integratie van statushouders. Voorheen vonden deze trajecten vaak na elkaar plaats. Bij eerdere vluchtelingen hebben we veel tijd verloren laten gaan, waardoor het te lang duurde voordat ze voet aan de grond kregen op de Nederlandse arbeidsmarkt en actief konden participeren in de samenleving. Dit was van invloed op hun gezondheid, zoals blijkt uit de kennissynthese [Zorg, ondersteuning en preventie voor nieuwkomende vluchtelingen: Wat is er nodig?](#) (Pharos 2016). Juist het hebben van een zinvolle dagbesteding maakt dat iemand zich meer voelt dan vluchteling alleen en zorgt voor struc-

tuur in het leven. Omgekeerd kunnen gezondheidsproblemen een voorspoedige integratie en participatie in de weg staan.

“This country keeps us in houses and gives us money. We are grateful for that. But we want to work and help. Give us the way to do that. Bring me in charge. I can do something.”
(Syrische vluchteling)

Vluchtelingen willen vaak niets liever dan gewoon meedoen. Het gevoel van eigen regie en weer van betekenis zijn, heeft een niet te onderschatten positief effect op gezondheid.

Wat gebeurt er al?

Veel gemeenten investeren inmiddels van meet af aan in activering en participatie (zie [Monitor gemeentelijk beleid arbeidstoeleiding vluchtelingen 2017](#) van KIS¹

¹ Kennisplatform Integratie & Samenleving

en de [Factsheet Integratie en participatie voor gemeenten](#) van VNG). Door het hele land zijn initiatieven ontwikkeld om statushouders zo snel mogelijk toe te leiden naar werk, opleiding en vrijwilligerswerk. Uit de KIS-monitor blijkt dat inmiddels 82% van de 256 ondervraagde gemeenten beleid heeft om vluchtelingen richting werk te helpen, zij het vaak van tijdelijke aard. Instrumenten die daarbij met name worden ingezet zijn vrijwilligerswerk, werkervaringsplekken, proefplaatsingen, taalcursussen en sollicitatietrainingen.

Ook de landelijke overheid zet in op een snellere participatie van vluchtelingen. Het kabinet heeft met de belangrijkste partijen in het veld de handen ineen geslagen en een gezamenlijke [Task Force Werk en Integratie Vluchtelingen](#) opgezet. Een van de acties van de Task Force is een snellere screening van talenten en vaardigheden, al in het asielzoekerscentrum. Zie het project [Screening en Matching Vergunninghouders](#) van Divosa. Doel van dit project is vluchtelingen betere kansen op werk en opleiding te bieden. Gemeenten worden daarbij ondersteund door regio-coördinatoren van Divosa. Zij zetten zich in samenwerking met het COA in voor versnelling van het participatieproces en leggen verbindingen met de bestaande structuur van werkgeversservicepunten, onderwijsinstellingen, leerwerkloketten en inburgeringsaanbieders. Via de website van Divosa vindt u de [regiocoördinator van uw regio](#).

Het COA zorgt ervoor dat informatie over arbeidsverleden, opleiding en vaardigheden van statushouders bij hen al op het azc wordt opgehaald en beter aan gemeenten wordt overgedragen. In overleg met het

COA kan een gemeente die de huisvesting van een vergunninghouder verzorgt, dan snel contact opnemen met de nieuwe inwoner en afspraken maken over het integratie- en participatietraject. Meer informatie over de stappen die zijn gezet om de participatie en integratie te versnellen, vindt u in de [brief Participatie en integratie vergunninghouders](#) van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de VNG, Divosa en het COA.

Aandacht voor gezondheid bij participatietrajecten

Wat in de huidige initiatieven vaak nog ontbreekt, is de link met gezondheid. Uit de KIS-monitor blijkt dat ondanks de toegenomen inspanningen van gemeenten het aantal statushouders dat naar werk of opleiding is uitgestroomd nog gering is. Een derde van de statushouders wordt nog niet bemiddeld naar werk. Oorzaken hiervan liggen enerzijds bij gemeenten (beleid en ondersteuningsstructuur zijn soms nog in ontwikkeling) en anderzijds bij de statushouders zelf (gezondheidsproblemen, zorgen, bijvoorbeeld over financiën, en onvoldoende taalniveau). Het is dus van belang om naast taalvaardigheid, ook aandacht te besteden aan gezondheid, zorgen en stress bij vluchtelingen.

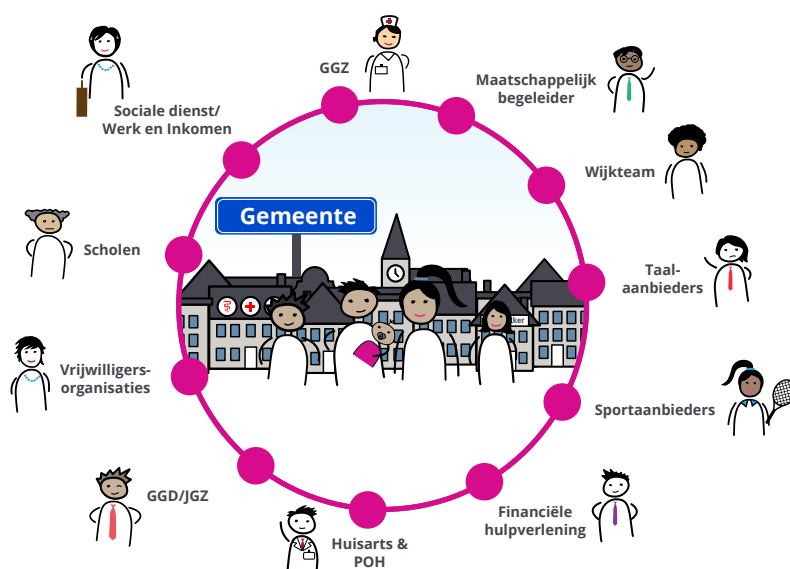
De combinatie van een traject richting werk, opleiding en sociale activering en tegelijkertijd ondersteuning bij eventuele (mentale) gezondheidsproblemen, wordt nog onvoldoende gemaakt. Juist zo'n gecombineerde aanpak kan zorgen voor een succesvolle uitkomst. In deze handreiking lichten we toe hoe in bestaande initiatieven aandacht kan zijn voor het behoud en het bevorderen van gezondheid.

2. Wat kunt u als gemeente doen?

Voor het ontwikkelen van een geïntegreerde aanpak op het vlak van participatie en gezondheid van statushouders kunt u een aantal initiatieven nemen:

1. Formuleer met de diverse betrokken sectoren binnen de gemeente een gemeenschappelijke visie op participatie en gezondheid van statushouders. Wat wilt u gezamenlijk bereiken? Hoe gaat u er samen voor zorgen dat statushouders zo snel mogelijk volwaardig meedraaien? Aan welke concrete doelen gaat u werken?
2. Ga hierover in gesprek met de belangrijkste partijen op het gebied van participatie, zoals het Werkbedrijf, werkgevers, ondernemersverenigingen, sociale ondernemers, onderwijsinstellingen, regiocoördinatoren van Divosa, het UAF, aanbieders van inburgeringscursussen en vrijwilligerswerk, maatschappelijke begeleiding én met statushouders zelf. Op het snijvlak van participatie en gezondheid kunnen met name onderstaande partijen een belangrijke rol vervullen. Het is van belang dat u als gemeente stimuleert dat het netwerk dat rond participatie bestaat zich meer gaat verbinden met het netwerk rond gezondheid en dat de leden onderling gaan samenwerken.
3. Met deze partijen kunt u in kaart brengen welke statushouders er in uw gemeente wonen, welke mogelijkheden zij hebben en welke ondersteuning zij nodig hebben. Benut daarbij alle beschikbare gegevens. Via het Taakstelling Volg Systeem

Figuur 1: Partners binnen de gemeente op het gebied van participatie en gezondheid

(TVS) krijgt u als gemeente vanuit het COA informatie over de werkervaring, opleiding en mogelijke ambities van statushouders. Zij krijgen in de opvang daarnaast een map waarin zij een Persoonlijk Informatiedossier (PID) kunnen opbouwen. In deze zogenaamde 'blauwe map' staan onder meer gegevens over genoten opleidingen, behaalde certificaten en diploma's, expertise, ervaring met vrijwilligerswerk en de resultaten van het programma 'Vorbereiding op inburgering'.

4. Ontwikkel gezamenlijk een aanpak waarin aandacht voor gezondheid onderdeel is van activerings- en participatietrajecten. Hoe kunnen klantmanagers en partners zoals buurtsportcoaches, vrijwilligersorganisaties, welzijnsorganisaties en de geestelijke gezondheidszorg (ggz) gezamenlijke trajecten organiseren waarin zowel aandacht is voor participatie en toeleiding naar werk als voor gezondheid? Wat is daarvoor nodig? Wie kan hierbij een rol spelen? Kijk welke initiatieven er al zijn en sluit daar waar mogelijk bij aan.
5. Stem af wie wat doet, waar de lacunes zijn en hoe

je over en weer naar elkaar kunt doorverwijzen. Bespreek hoe je een warme overdracht organiseert en werk waar mogelijk met vaste contactpersonen. Zorg dat alle betrokken organisaties op de hoogte zijn van elkaars aanbod.

6. Betrek vooral ook statushouders zelf: welke ideeën hebben zij zelf over participeren en gezond leven?
Zie ook de [Handreiking Actieve rol statushouders](#).
7. Bespreek of alle betrokkenen toegerust zijn voor hun taak. Is er voorlichting, intervisie of training nodig om effectief te kunnen werken met deze groep inwoners? Denk aan kennis over gezondheidsrisico's bij (bepaalde groepen) statushouders, effectieve communicatie, signaleren van psychische problemen, kennis van de sociale kaart en adequate doorverwijzing. Zowel lokaal als [landelijk](#) zijn er diverse trainingen en workshops specifiek over deze onderwerpen. Uw [regiocoördinator](#) kan u hier meer over vertellen.
8. Onderhoud het netwerk van ketenpartners en bespreek regelmatig de voortgang met elkaar.

Integrale aanpak DAL-gemeenten

De gemeenten Delfzijl, Appingedam en Loppersum (de DAL-gemeenten) zijn gestart met een project met als doel statushouders zo snel mogelijk te laten integreren. Naast een goede, veilige woonplek, onderwijs voor de kinderen en werk of een daginvulling voor volwassenen, staan welzijn en zorg voor deze nieuwe bewoners hoog op de agenda. De DAL-gemeenten hebben alle betrokken partners bij zorg en welzijn bij elkaar gebracht in een bijeenkomst om samen na te denken over hoe zij deze zorg (in de breedste zin van het woord) kunnen vormgeven. Op de agenda stonden de overdracht van gegevens van azc naar gemeente, gezondheid, re-integratie en participatie en de zorg door lokale instellingen op het gebied van welzijn, eerste lijn en ggz voor deze doelgroep.

3. Mogelijkheden om participatie en gezondheid te verbinden

Er zijn diverse mogelijkheden om in de praktijk een koppeling te maken tussen activering, participatie en gezondheid van statushouders, zodat gewerkt wordt vanuit een integrale benadering.

3.1 Zorg voor een integrale intake

Nodig nieuwe statushouders in uw gemeente zo snel mogelijk uit voor een kennismaking en intakegesprek, waarbij niet alleen wordt stilgestaan bij opleiding, werkervaring en competenties maar ook bij ervaren gezondheid, ervaren welzijn en aandachtspunten zoals eenzaamheid, signalen van depressie of eventuele schuldenproblematiek. Van de 256 gemeenten die door KIS zijn onderzocht ([KIS-monitor 2017](#)) ervaart 44% ondanks de inspanningen nog een gebrek aan informatie over de (ervaren) gezondheid van statushouders. Het is van belang dat u hier zicht op krijgt en alert bent op aandachtspunten zoals hierboven benoemd, en op eventuele gezondheidsrisico's. Zie hiervoor de [Factsheet Gezondheid en gezondheidsrisico's statushouders](#) en de handreiking [Gezondheid Statushouders in Beeld](#).

Verschillende gemeenten nodigen statushouders uit voor een gezamenlijke intake met bijvoorbeeld VluchtelingenWerk, het sociale wijkteam en/of de GGD. Door deze bredere benadering wordt het vervolgtraject al vanzelf meer integraal ingezet.

TIPS

- Download voorafgaand aan de intake de rapportage uit het Taakstelling Volg Systeem en vraag de statushouder om zijn of haar Persoonlijk Informatiedossier mee te nemen. Leg uit waarom u deze informatie graag wilt zien en vraag om toestemming. De overheid wordt niet altijd meteen vertrouwd.
- Er zijn diverse instrumenten beschikbaar om de intake vorm te geven. Een goed voorbeeld is de [Persoonsprofielscan – Vluchtelingen \(PPS-V\)](#), ontwikkeld door NOA1. De PPS-V helpt bij het in kaart brengen van opleiding, werkervaring, taalniveau en mogelijke kansen en belemmeringen bij het zoeken van werk in Nederland. De PPS-V is een gevalideerd instrument en geeft ook inzicht in de psychische gezondheid en mogelijke traumatisering. De resultaten van het assessment geven richting aan het vervolgtraject naar werk, opleiding of zorg. Om de resultaten van de PPS-V goed te kunnen duiden waar het de (psychische) gezondheid betreft, is het goed om iemand van het sociale wijkteam hierbij te betrekken.

¹ NOA is een psychologisch advies- en onderzoeksbureau dat nauw samenwerkt met de sectie Sociale- & Organisationspsychologie, Vrije Universiteit Amsterdam.

De Amsterdamse Aanpak

De gemeente Amsterdam wil statushouders zo snel mogelijk een plek geven in de maatschappij. Dit doet ze door statushouders van meet af aan naar werk, opleiding of ondernemerschap te begeleiden. Als dit (nog) niet kan, dan volgt eerst begeleiding naar zorg of zet men in op andere vormen van participatie. De begeleiding start al tijdens het verblijf in het azc. De klantmanagers van het Team Entree begeleiden in de eerste zes maanden het traject van alle nieuwe Amsterdamse statushouders vanaf 18 jaar. Zij voeren met iedere statushouder een intakegesprek aan de hand van de PPS-V. Is de status-

houder 27 jaar of ouder en stroomt deze tijdens de begeleidingsperiode van het Team Entree niet door naar werk of opleiding, dan neemt het Team Activering het over. Deze gespecialiseerde klantmanagers werken wijkgericht, bij voorkeur vanuit buurthuizen. Zij zetten in op actieve participatie, ook hier met het doel: toeleiding naar werk en/of opleiding. De klantmanagers maken hierbij gebruik van de al bestaande laagdrempelige voorzieningen in het stadsdeel. Als er zorg nodig is, werkt deklantmanager samen met het zorgnetwerk in de wijk. Meer informatie is te vinden op de [website van de gemeente Amsterdam](#).

3.2 Benut het participatietraject

Vanaf 1 oktober 2017 is de participatieverklaring een verplicht onderdeel van de inburgering. Voorbeelden van hoe gemeenten dit traject vormgeven, zijn onder andere te vinden in de [Handreiking participatieverklaring](#). Het participatietraject biedt een goede kapstok om extra aandacht te besteden aan gezondheid. Bijvoorbeeld door mensen uit te nodigen voor workshops of bijeenkomsten over de zorg in Nederland, over gezondheid, voeding, gezonde leefstijl, etc. Om deze voorlichting goed te laten aansluiten bij nieuwkomers, is het effectief om statushouders ook zelf bij de opzet te betrekken (zie [de OTAV-factsheet Voorbeelden uit plannen van aanpak participatieverklaringstraject](#)).

Het participatietraject in Zaanstad

Een van de onderdelen van het participatietraject in Zaanstad is de workshop 'Participatie in de praktijk'. Deelnemers maken aan de hand van de sociale kaart van Zaanstad kennis met verschillende organisaties in hun wijk, van (vrijwilligers)werk en sportverenigingen tot zorgaanbieders en buurtinitiatieven. Ze worden gestimuleerd zich aan te melden voor activiteiten in de wijk, om zo hun eigen netwerk te versterken.

Ook delen deelnemers elkaars netwerk en leren ze van elkaar hoe ze netwerken kunnen gebruiken. Meer informatie is te vinden in de [VNG Databank Praktijkvoorbeelden](#).

3.3 Zet in op gezondheid tijdens de inburgering en de taallessen

Het inburgeringstraject en andere taallessen bieden verschillende kansen om aandacht te besteden aan de gezondheid van statushouders:

- Gezondheidsvoorlichting: de taallessen kunnen worden benut om aandacht te besteden aan een gezonde leefstijl of een bezoek aan de huisarts. De lessen bieden ook de mogelijkheid om zorgprofessionals uit te nodigen voor een gastles en/of voorlichting. Een andere optie is om iemand uit te nodigen die iets vertelt over vrijwilligerswerk, verenigingen, sporten en de voordelen ervan. U kunt hierover als gemeente in gesprek gaan met inburgeringsaanbieders. In Amsterdam is in samenwerking met Pharos de [Module Gezond Inburgeren](#) ontwikkeld.
- Signaleren gezondheidsproblemen: docenten bij taalaanbieders en taalvrijwilligers hebben goed zicht op wie hun cursisten zijn en hoe het met hen gaat. Zij zijn vaak de eersten die gezondheidsproblemen signaleren. Ook krijgen docenten regelmatig praktische verzoeken, zoals het maken van een afspraak bij de huisarts of het vertalen van een uitnodiging voor het bevolkingsonderzoek. Goede samenwerking en doorverwijzing tussen de taalaanbieders, taalvrijwilligers en (zorg)instellingen, bijvoorbeeld wijkteams, ontlast de docenten en voorkomt dat gezondheidsproblemen verergeren.
- De inburgeringstermijn van drie jaar zorgt voor psychische druk bij statushouders. Vaak is er onzekerheid en angst over of het gaat lukken om het inburgeringsexamen binnen de gestelde termijn te halen. Ook ervaren statushouders stress door de hoge kosten van het inburgeringstraject en de complexiteit van de financieringsregeling bij DUO. Door aandacht voor deze geldzorgen, een goede uitleg over het DUO-systeem en een snelle, praktische ondersteuning door de maatschappelijke begeleiding, het wijkteam of vrijwilligers kan deze

psychische druk verminderd worden. U kunt als gemeente hierin een stimulerende rol vervullen.

- Een aantal statushouders krijgt (tijdelijke) vrijstelling of ontheffing van de inburgeringsplicht door bijvoorbeeld psychische problemen, zwangerschap of chronische ziekte. Juist deze groep verdient extra aandacht; hun situatie kan verslechteren doordat zij niet actief zijn en niet kunnen deelnemen aan de maatschappij.

Gemeente Dalfsen: zicht op de inburgering

In de gemeente Dalfsen zijn afspraken gemaakt om zicht te houden op de voortgang van de inburgering van statushouders. Met de lokale taalaanbieders zijn afspraken gemaakt over het delen van presentie- en voortgangsgegevens van inburgeraars en er is regelmatig overleg tussen de taalaanbieders, Vluchtelingen-Werk en de gemeente over de voortgang en andere bijzonderheden.

De gemeente vindt het onvoldoende om enkel gegevens te krijgen over behaalde examens of verleend uitstel. Aanwezigheid bij de lessen en inzet zijn bijvoorbeeld belangrijker om te kunnen beoordelen of iemand zich voldoende inspant in het kader van zijn of haar traject richting werk, of kunnen een signaal zijn dat er wellicht andere (gezondheids)problemen spelen die eerst moeten worden aangepakt. De gemeente wil op deze manier meer zicht hebben op de voortgang van de inburgeraars en uiteindelijk een hoger slagingspercentage behalen.

Het Leidse Project JA Statushouders (JAS)

De gemeente Leiden ondersteunt en stimuleert statushouders bij hun integratie en participatie in de Nederlandse samenleving middels een intensief begeleidings-traject. Het JAS maatwerkprogramma omvat vier periodes van 24 weken, waarin van de statushouder een minimale inzet van 24 uur per week wordt vereist.

Naast inburgering en bemiddeling naar werk, opleiding of stage is vitaliteit een van de vaste programmaonderdelen. Statushouders kunnen hierbij kiezen uit activiteiten die het welzijn bevorderen. Denk aan voetballen, bewegen onder begeleiding, wandelgroepen en zanglessen. Meer informatie is te vinden op de [website van JAS](#).

TIPS

- Breng aanbieders van inburgeringstrajecten, taalaanbieders, de GGD en zorginstanties met elkaar in gesprek en stimuleer dat tijdens de taallessen voorlichting wordt gegeven over gezondheidsthema's.
- Vraag aanbieders van inburgeringstrajecten en andere taalaanbieders om uitval snel te registreren en te melden bij het wijkteam, de maatschappelijk begeleider en de klantmanager.
- Maak gezamenlijk goede afspraken over signalering van gezondheidsproblemen en doorverwijzing. Onderzoek of de aanbieders van inburgeringstrajecten en andere taalaanbieders toegerust zijn voor het herkennen van signalen en omgaan met psychische problemen. Stimuleer zo nodig deskundigheidsbevordering.
- Wijs de aanbieders van inburgeringstrajecten en taalaanbieders op betrokken ondernemers en vrijwilligersorganisaties in uw gemeente, zodat zij afspraken kunnen maken over mogelijkheden om de Nederlandse taal in de praktijk te oefenen.
- Houd statushouders met een vrijstelling in beeld, via afstemming met de maatschappelijke begeleiding, welzijn en de wijkteams. Zet in op wat deze mensen nog wel kunnen. Betrek hen bijvoorbeeld bij laagdrempelig vrijwilligerswerk of buurtactiviteiten. Of kijk of zij al kunnen starten met het oefenen van de Nederlandse taal, samen met een taalmaatje.

3.4 Stimuleer aandacht voor gezondheid tijdens de opleiding

Ook voor reguliere opleidingen, zoals bij roc's, geldt dat die belangrijke kansen bieden om aandacht te besteden aan gezondheid. Net als bij inburgeringstrajecten spelen ook docenten van opleidingen een rol in het signaleren van (eventuele) gezondheidsproblemen en kunnen de lessen benut worden om voorlichting te geven over uiteenlopende gezondheidsthema's. Maak opleidingen onderdeel van de keten van partijen om statushouders heen. Stimuleer dat docenten worden getraind in het herkennen van (psychische) problemen en zorg dat zij weten aan wie zij deze signalen kunnen doorgeven en dat zij adequaat kunnen doorverwijzen.

Van statushouders die in het land van herkomst een opleiding hebben gevolgd en/of werkervaring hebben opgedaan, weten we dat ze zo snel mogelijk in hun eigen vakgebied aan het werk willen en dat dit bij uitstek een positieve invloed heeft op hun welzijn en gezondheid (zie de kennissynthese [Zorg, ondersteuning en preventie van nieuwkomende vluchtelingen: Wat is er nodig?](#), Pharos 2016). Het is dan ook van belang om actief in te zetten op diplomawaardering en/of bijscholing. U kunt als gemeente tevens stimuleren dat deze mensen zo snel mogelijk vrijwilligerswerk of een stage binnen hun eigen vakgebied kunnen doen, zonder dat dit bijvoorbeeld consequenties heeft voor hun uitkering.

Convenant UAF met 11 gemeenten

Het [UAF heeft met een aantal gemeenten afgesproken](#) dat het voor hoogopgeleide vluchtelingen mogelijk is om te studeren met behoud van uitkering. Meer hierover kunt u lezen op de [site van het UAF](#).

Onder de statushouders die nu instromen in de gemeente zijn veel jongeren; bij deze groep loont het om in te zetten op het behalen van een startkwalificatie. Uit het eerdergenoemde onderzoek van KIS blijkt dat opleiding als route naar werk door de onder-vraagde gemeenten nog onvoldoende wordt benut. Advies van de onderzoekers is om sterk in te zetten op onderwijs, aangezien een in Nederland behaald diploma een positief effect heeft op de arbeidsmarkt-positie van statushouders.

3.5 Besteed aandacht aan gezondheid bij (het toeleiden naar) werk

Klantmanagers/coaches spelen een cruciale rol in de begeleiding en toeleiding van statushouders naar werk en kunnen daardoor een positieve bijdrage leveren aan hun veerkracht en gezondheid. Zorg dat klantmanagers voldoende kennis hebben over de achtergrond van statushouders, inclusief de gezondheidsproblemen die bij hen kunnen spelen. Maak klantmanagers bewust van het belang van gezondheid voor de integratie en vice versa.

TIPS:

- Zorg dat klantmanagers toegerust zijn voor het herkennen van signalen en het omgaan met psychische problemen, dat ze weten naar wie ze kunnen doorverwijzen en dat ze het belang van een warme overdracht kennen. Zij kunnen tevens samen met zorgverleners een inschatting maken of een statushouder al toe is aan werk of beter eerst wat meer tot rust kan komen.
- Wijs klantmanagers op het belang van het activeren van statushouders op verschillende manieren. Zorg dat er parallel aan/als onderdeel van trajecten richting werk en opleiding ingezet wordt op sociale activering in de vorm van bijvoorbeeld vrijwilligerswerk en sport.
- Zorg dat klantmanagers de tijd en ruimte hebben om maatwerk te kunnen leveren, bijvoorbeeld door extra klantmanagers aan te stellen en te werken met een lagere caseload.
- Laat klantmanagers samenwerken met de maatschappelijk begeleiding (bijvoorbeeld van VluchtelingenWerk) rond de gezondheid, het welzijn en de (toekomst)plannen die er met de statushouder gemaakt worden.

Aandacht voor gezondheid tijdens begeleiding naar werk in Midden-Drenthe

In de gemeente Midden-Drenthe is een accountmanager aangesteld die actief bedrijven benadert voor werkervaringsplekken voor statushouders. De statushouders zelf worden begeleid door een consulent werk. Vaak beginnen de deelnemers in een re-integratietraject en stromen vervolgens door naar reguliere bedrijven in de gemeente. Door te starten met het re-integratietraject is er meer tijd voor persoonlijke begeleiding en het leren van de taal. De consulent houdt contact met de statushouders en met de bedrijven. Gezondheid krijgt specifiek aandacht tijdens de intake en gedurende het traject. Daarnaast wordt voor de deelnemers een informatieavond georganiseerd waarop zij voorlichting krijgen over gezondheid.

DELITELABS ondersteunt ondernemers in de dop

[DELITELABS](#) ondersteunt vluchtelingen in het realiseren van hun professionele ambities. In een intensieve cursus van zeven weken worden zij klaargestoomd om entrepreneur te worden. Vluchtelingen kunnen door deze cursus hun toekomst opnieuw vormgeven. Bij dit initiatief gaat het niet primair om diploma's of certificaten, maar om ambities en vaardigheden. Dergelijke interventies die focussen op eigen kracht en hoop hebben een positieve invloed op vooral de psychische gezondheid van de deelnemers¹.

¹ Bohlmeijer & Hulsbergen, 2013, in Bohlmeijer et al, 2014

- Onderzoek de mogelijkheden van social return bij inkoop en aanbestedingen waarmee u kunt stimuleren dat bedrijven en maatschappelijke organisaties statushouders een stageplek bieden of in dienst nemen.

Uiteraard kunnen er ook gezondheidsproblemen optreden nadat statushouders aan het werk zijn gegaan. Om uitval te voorkomen is het aan te bevelen hen in beeld te houden. Ook deze groep mensen kan behoefte hebben aan (psychische) ondersteuning of begeleiding bij werknemersvaardigheden. Hier ligt ook een taak voor werkgevers; zijn zij alert op gezondheid? U kunt in uw overleg met werkgevers het belang van signalering en preventie van gezondheidsproblemen agenderen. Het is dan van belang dat werkgevers weten naar wie zij eventueel kunnen doorverwijzen indien nodig. Ook kunt u als gemeente in gesprek gaan met het regionaal Werkgeversservicepunt over plaatsing en nazorg van statushouders en hierbij ook het thema gezondheid betrekken.

Ondernemerschap

Veel nieuwkomers zijn in hun eigen land (kleine) ondernemer geweest, en zoeken zo snel mogelijk naar mogelijkheden om weer aan de slag te gaan. Als dit niet lukt, kan dit zorgen voor teleurstelling en frustratie. Probeer het ondernemerschap bij statushouders te stimuleren en te faciliteren door waar mogelijk drempels weg te nemen. De meerderheid van de gemeenten biedt volgens de [KIS-monitor 2017](#) begeleiding bij het ondernemerschap van statushouders.

U kunt deze statushouders ook op weg helpen door hen te koppelen aan andere ondernemers (met of zonder vluchtelingenachtergrond) die weten hoe de regelgeving werkt en die de weg kennen. Zij kunnen startende ondernemers met een vluchtelingenachtergrond wellicht coachen of hen een baan aanbieden. Probeer ondernemersverenigingen erbij te betrekken en hen bewust te maken van de mogelijkheden die vluchtelingen te bieden hebben. Wellicht kunnen zij meewerken en hen op weg helpen of een startbaan aanbieden.

3.6 Benut de meerwaarde van vrijwilligerswerk voor de gezondheid

Veel gemeenten zetten in op activering van statushouders door middel van trajecten gericht op het vinden van betaald werk. Voor een aantal statushouders is betaald werk in eerste instantie te hoog gegrepen. Tussenstappen, zoals het doen van vrijwilligerswerk, kunnen helpen om dit doel te halen.

Vrijwilligerswerk kan bijdragen aan relevante werkervaring, een (professioneel) netwerk en daarmee nieuwe (arbeids)mogelijkheden.

Daarnaast biedt het doen van vrijwilligerswerk nieuwkomers een dagbesteding en daarmee afleiding van zorgen. Het zorgt voor ontmoeting met Nederlanders, een kennismaking met de Nederlandse cultuur en de mogelijkheid om de taal te oefenen in de praktijk. Kortom, ervaringen die ervoor zorgen dat men zich

beter voelt. Voor het behouden en verbeteren van de (psychische) gezondheid, is vrijwilligerswerk dan ook een waardevol middel: participatie maakt gezond. Dit middel kan ingezet worden voor statushouders in diverse trajecten en is niet uitsluitend geschikt voor de groep statushouders die nog te kwetsbaar is om aan het werk te gaan.

Met haar uitgebreide netwerk onder maatschappelijke organisaties kan de lokale organisatie die de bemiddeling naar vrijwilligerswerk in de gemeente doet (meestal een vrijwilligerscentrale of vrijwilligersinformatiepunt), een belangrijke rol spelen voor de gezondheid van statushouders.

Een knelpunt voor gemeenten is het vinden van een plek waar statushouders met een beperkte taalvaardigheid vrijwilligerswerk kunnen doen ([KIS-monitor](#)

[2017](#)). Een groepsgewijze aanpak zoals bij Aan de Slag, dat oorspronkelijk ontwikkeld is voor azc-bewoners, is dan bij uitstek geschikt om statushouders in de gemeente te betrekken bij vrijwilligerswerk. Als vrijwilligerswerk in een groep gedaan wordt, is er altijd wel iemand die een beetje Nederlands spreekt en voor de anderen kan vertalen. Vooral nieuwkomers die net in de gemeente zijn komen wonen, de weg nog niet kennen, niet of nauwelijks Nederlands spreken en/of niet lekker in hun vel zitten, hebben hier baat bij.

Wanneer statushouders wat beter Nederlands spreken, kunnen zij door 'een-op-een-matching' als vrijwilliger bij organisaties geplaatst worden. Belangrijk daarbij is zorg te dragen voor een warme toeleiding naar de maatschappelijke organisaties en gedurende het vrijwilligerswerk te zorgen voor begeleiding van de statushouders.

Aan de Slag

[Aan de Slag](#) is een succesvolle methode om nieuwkomers te betrekken bij vrijwilligerswerk in de gemeente. Momenteel wordt deze methode, die in Nijmegen en Utrecht is ontwikkeld, uitgerold naar 25 gemeenten met een azc.

De kracht van Aan de Slag is dat nieuwkomers zelf een centrale rol hebben in de ontwikkeling en uitvoering van het project. De aanpak sluit aan bij bestaande structuren en voorzieningen in de gemeente. Gemeente, lokale partijen en vrijwilligers werken samen, zodat nieuwkomers in groepjes aan kunnen sluiten bij reguliere vrijwilligersactiviteiten. Deze activiteiten voeren zij samen met Nederlandse vrijwilligers uit, waarbij kennis van de Nederlandse taal niet noodzakelijk is.

TIPS:

- Succesvol vrijwilligerswerk door statushouders gaat niet vanzelf. Actieve toeleiding van statushouders en begeleiding tijdens het vrijwilligerswerk is noodzakelijk. Betrek hierbij ook statushouders die al langer in Nederland wonen en die liefst zelf ervaring hebben met het doen van vrijwilligerswerk. Zij kunnen fungeren als bruggenbouwer naar de organisatie waar het vrijwilligerswerk wordt uitgevoerd of coach zijn van de statushouder die het vrijwilligerswerk doet.
- Stimuleer dat ook de vrijwilligerscentrales en maatschappelijke organisaties kennis hebben over de achtergrond van statushouders en toegerust zijn om hen te begeleiden. Het in dienst nemen van medewerkers met een vluchtelingenachtergrond kan dit vergemakkelijken.
- Zorg dat er voor statushouders ruimte is om vrijwilligerswerk te doen, parallel aan verplichte inburgering en trajecten naar opleiding en werk.

Tot slot

Een integrale aanpak op het gebied van participatie en gezondheid vraagt om maatwerk. Sommige statushouders willen niets liever dan zo snel mogelijk aan de slag. Anderen hebben de tijd nodig om te wennen aan hun leven in Nederland, om hier te aarden. Soms komt het besef van het definitieve verlies en het verwerken van de vlucht pas naar voren, als mensen een huis hebben en voor het eerst veiligheid ervaren. Dit kan het leren en werken in de weg staan. Als gemeente kunt u op maat ondersteuning bieden door statushouders in uw gemeente op weg te helpen, hen te laten kennismaken met de mogelijkheden die er zijn en hen te laten werken vanuit hun eigen competenties, kansen en beperkingen. Deze investering in maatwerk betaalt zich later terug.

4. Checklist

- ✓ Heeft u al beleid op gezondheid, activering en participatie? Heeft u hier met partners over gesproken? Heeft u hier ook met statushouders zelf over gesproken? (hoofdstuk 2)
- ✓ Wordt er samengewerkt, is iedereen op de hoogte van het aanbod van sport, activiteiten, vrijwilligerswerk, zorg en ondersteuning, en naar wie men kan doorverwijzen? (hoofdstuk 2)
- ✓ Zijn de partners toegerust en getraind? (hoofdstuk 2)
- ✓ Weet u wie de statushouders zijn die naar uw gemeente komen en hoe het met hun gezondheid is gesteld? (paragraaf 3.1)
- ✓ Wordt er een integrale intake gedaan? (paragraaf 3.1)
- ✓ Hebben klantmanagers ruimte om maatwerk te bieden en in te zetten op gecombineerde trajecten op het snijvlak van participatie en gezondheid samen met andere partners? (paragraaf 3.5)
- ✓ Grijpt u het participatietraject aan om met mensen in gesprek te gaan over gezondheid? (paragraaf 3.2)
- ✓ Wordt er in de inburgering aandacht besteed aan zorg en gezondheid? Hoe gaat dat bij andere opleidingen en taallessen? (paragraaf 3.3 en 3.4)
- ✓ Houdt u ook de mensen in beeld die vrijstelling hebben gekregen van de inburgeringsplicht of die uitvallen bij opleiding of werk? Wat doet u om hen te activeren en te laten participeren, en dus gezond te houden? (paragraaf 3.3 en 3.5)
- ✓ Is er in uw gemeente een aanbod voor laagdrempelig vrijwilligerswerk? Wordt dit actief onder de aandacht gebracht van statushouders en worden zij begeleid tijdens het werk? (paragraaf 3.6)

Bijlage 1: Meer informatie

U kunt meer informatie krijgen over dit onderwerp bij de [regiocoördinator](#) Ondersteuningsprogramma Gezondheid Statushouders die is aangesteld voor uw gemeente. Meer informatie over het Ondersteuningsprogramma vindt u op de website van [VNG/OTAV Gezondheid](#). Voor meer informatie over het Kennisdelingsprogramma kunt u terecht op de website van [Pharos](#).

Handige websites

- [Vroege integratie en participatie](#) (COA)
- [Project Screening en Matching Vergunninghouders](#) (Divosa)
- [Interventiewijzer voor participatie vluchtelingen](#) (KIS – Kennisplatform Integratie & Samenleving)
- [Programma 'Vakkundig aan het werk'](#) (ZonMw)
- [Database Praktijkvoorbeelden](#) (VNG)
- [Werkwijzer Vluchtelingen](#) (SER)

Publicaties

- Bohlmeijer, E.T., Bolier, L., Westerhof, G.J., Walburg, J.A. (2014). *Handboek Positieve Psychologie. Theorie, onderzoek en toepassing*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Engbersen, G. et al. (2015). [Geen tijd te verliezen: van opvang naar integratie asielmigranten](#). WRR-Policy Brief 4. Den Haag: WRR.

- Gruijter, M. de & Razenberg, I. (2017). [Verkenning: Integratiekansen van Eritrese vluchtelingen in Nederland](#). Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Odé, A. et al. (2016). [Handreiking Participatieverklaring](#). Amsterdam: Regioplan.
- Pharos (2016). [Factsheet Gezondheid en gezondheidsrisico's statushouders: wat is bekend](#).
- Pharos (2016). [Kennissynthese gezondheid van nieuwkomende vluchtelingen en indicaties voor zorg, preventie en ondersteuning](#).
- Pharos (2016). [Zorg, ondersteuning en preventie van nieuwkomende vluchtelingen: Wat is er nodig?](#)
- Razenberg, I.D. & Gruijter, M.J. de (2017). [Rapportage: De rol van gemeenten bij arbeidsparticipatie van vluchtelingen: inspirerende voorbeelden](#). Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving/ Verwey-Jonker Instituut.
- Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2017). [Werk en vluchtelingen: <Ongekend talent> \(stappenplan in dienst nemen statushouders\)](#).
- VNG (2016). [Aan de slag met het participatieverklaringstraject](#).
- VNG (2016). [Factsheet Integratie en participatie voor gemeenten](#).

Colofon

Deze handreiking is een uitgave van Pharos en vormt een onderdeel van het Kennisdelingsprogramma Gezondheid Statushouders.

Auteurs: Elize Smal en Inge Goorts

Met bijdragen van: regiocoördinatoren Ondersteuningsprogramma Gezondheid Statushouders en KIS/ Movisie, UAF, Divosa, Gemeente Westland, VNG (regulier).

Hoofdredactie: Edith Smulders

Oktober 2017